

Det vakre i det alminnelige

Astrid Skatvedt

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo
astrid.skatvedt@sosiologi.uio.no

Abstract

During fieldwork I became aware that some, to me very commonplace interaction situations, could be very touching. The fieldwork took place in a treatment institution for adult drug users. There, informal interaction with staff appeared as emotionally moving and identity constructive situations with great power for the residents. I analyse situations that, relatively spoken, are trivial, small and apparently shallow and very common. Still, and maybe just therefore, they have something that makes it likely to perceive what's going on there as authentic, immediate and unfeigned. I use data in an analysis of what I call "love-carrying interaction situations" (Skatvedt 2001). I have found useful contributions in Erving Goffman and Johan Asplund. I try, aided with the empirical material, to write about what Goffman indicates in the passage below, but which he does not develop further: expressions of love in the commonplace. We might say I have a notion with an empirical source in search for a theoretical embedding.

Key words: Emotions, Goffman, commonplace interaction, identity, labelling.

Innledning

These two tendencies, that of the speaker to scale down his expressions and that of the listeners to scale up their interests, each in the light of the other's capacities and demands, form the bridge that people build to one another, allowing them to meet for a moment of talk in a communion of reciprocally sustained involvement. It is this spark, not the more obvious kinds of love, that lights up the world (Goffman 1982:116–117).

Jeg er opptatt av ansikt-til-ansikt-situasjoner i hverdagslivet. Jeg bygger på data fra mitt feltarbeid på *Huset*, en behandlingsinstitusjon for voksne stoffmisbrukere.¹ Jeg kom på sporet av å se det alminnelige som noe spesielt ved at jeg selv opplevde å bli svært berørt i en hverdagslig situasjon. Jeg hadde en svært tung, ensom og nokså motløs forskerdag på feltarbeidet. Jeg følte meg usynlig og unyttig. Jeg satt i stua og rotet med mine intetsigende notater. Huset var tomt for folk, bortsett fra Kjell (en beboer) som vasket på kjøkkenet. Plutselig sto han i stuedøra og ropte, bort til der jeg satt, at han hadde funnet en pose kaffe bak fryseboksen. Jeg tenkte at de hadde gått tom for kaffe og svarte høflig: – *Ja, det var fint*. På et sted som Huset er det viktig å ha nok kaffe. Selv om jeg ble litt glad der og da, var det ikke en situasjon som var følelsesmessig ladet. Men han brukte navnet mitt, smilte strålende og så svært fornøyd ut over funnet. Jeg fikk en klar opplevelse av å bli gjort til noen, til ”en av dem” gjennom henvendelsen hans. Snakket til Kjell ble slik sett en identitetskonstruerende situasjon. Jeg, som på det tidspunktet følte meg som ”ingen”, ble svært berørt av å bli gjort til ”en”. Jeg ble gjort til en som det var viktig å fortelle noe betydningsfullt til. Jeg begynte til og med å tro at jeg kunne få til noe. Det var da jeg syntes jeg begynte å forstå kraften og mangfoldet i uanselige alminneligheter. Det er slike samhandlingssituasjoner jeg skriver om. Jeg kaller dem ”kjærlighetsbærende” (Skatvedt 2001). Hva er det som karakteriserer slike situasjoner, og hvordan kan de forståes?

Denne artikkelen dreier seg altså blant annet om følelser, men ikke emosjoner i tradisjonell forstand. Jeg analyserer situasjoner som, relativt sett, er trivielle, små og tilsynelatende grunne, svært alminnelige, til tider uanselige. Likevel, og kanskje nettopp derfor, har de noe ved seg som gjør at det som foregår der kan oppfattes som noe autentisk, noe umiddelbart og uforstilt. Alminnelighetene det her er snakk om, kunne være svært berørende for beboerne på Huset. De framstår som mektige, identitetskonstruerende situasjoner. Samværssituasjonene det er snakk om likner ikke nærhets- eller kjærlighetssamvær i vanlig betydning, dvs. intimt, følelsesladet, privat, kjent, koselig, ”snilt” eller trygt. Ifølge beboerne behøvde det ikke engang å være behagelig å delta i. Men det måtte bære tegn på liv; på motsatser til likegyldighet. Med Asplund (1992:11) kan vi se slike samværssituasjoner som illustrasjoner av ”social responsivitet.”

Videre i artikkelen vil jeg vise ulike sider og forståelser av slikt samvær. Det dreier seg om situasjoner som illustrerer innledningssitatet. Sitatet er hentet fra Goffmans essay *Alienation from Interaction* (1982). Som tittelen

hans hentyder, skriver Goffman i hovedsak om distanse og samhandling. Som tittelen på min artikkel antyder, skriver jeg om det motsatte, men likevel det samme, i det at vi begge skriver om alminnelig samvær. Goffman har skrevet mye om ubehageligheter, degraderingsritualer og mellommenneskelige møter som ikke er av de gode. Sitatet over utgjør et fint unntak, og gir en god illustrasjon av det jeg ser som hans inspirerende flertydighet.

I "Alienation from Interaction" legger Goffman i hovedsak vekt på det som kommer fram i de to første linjene i innledningssitatet over. Det dreier seg om å følge, eventuelt ikke følge, implisitte regler. I denne artikkelen vil jeg legge vekt på de tre siste linjene i sitatet. Jeg ønsker å vise hva som foregår når folk møtes på en slik måte at verden lysnes opp for dem. Sagt med mine ord ønsker jeg å beskrive det kjærlighetsbærende som sosialt fenomen og å finne fram til en teoretisk forståelse av slike situasjoner.

Feltarbeidet mitt er en etnografisk studie som har mye til felles med tradisjonen fra Goffmans *Asylums* (1961) fra et psykiatrisk sykehus i USA og Løchens *Idealer og realiteter* (1984) fra Gaustad sykehus. Feltarbeidet på Huset har også fellestrekk med Mathiesens *Defences of the Weak* (1965) fra en norsk fengselsavdeling og Albums *Nære fremmede* (1996), som er en analyse av pasientsamvær i et norsk somatisk sykehus. Løchen og Mathiesen omtales gjerne som forfattere av "de underordnedes sosiologi." Det samme kan sies om Goffman, om vi ser på bidrag som *Asylums* (1961) og *Stigma* (1990). Men til forskjell fra Løchen, Mathiesen og Goffman har jeg festet meg ved uformelle sider ved institusjoners virksomhet som virker *gagnlig*. Albums studie har heller ikke oppmerksomheten rettet mot degraderende forhold slik de andre forfatterne ovenfor. Men Album er mer opptatt av ytre forhold ved samvær og ikke indre, slik jeg er opptatt av.

Datamaterialet består av både formell og uformell, mer spontan snakk, og observasjonsnotater om snakk. Spontanitet framstår som en komponent i godt snakk hos Goffman (1982:113). Igjen får vi en illustrasjon av tvetydigheten og spenningen mellom motsatser i det han skriver. Det passer godt som utgangspunkt for en analyse av fortellingene fra Huset. Spontanitet og forpliktelse til å følge normer for riktig atferd er ikke forhold som umiddelbart passer sammen. Spontanitet går over til å bli noe annet om det har sitt utspring i plikt. Jeg vil komme tilbake til dette senere. Først skal jeg, uten å dvele for lenge ved det, skrive noe om hvordan jeg har gått fram i feltarbeidet mitt.

Materiale og metode

”Huset” – der feltarbeidet fant sted – er en offentlig behandlingsinstitusjon for folk med rusrelatert avhengighetsproblematikk. Det tilbys et livssynsnøytralt, individuelt tilrettelagt, gruppebasert behandlingsprogram over 1 år med 1 års ettervern i kommunal regi. Jeg valgte Huset ut fra både praktiske og faglige hensyn så som geografisk nærhet og at det tidligere ikke var utført forskningsarbeid der. Veksthuset i Oslo kunne også vært et aktuelt sted. Jeg valgte det bort for å unngå mulig ”forskningstretthet” fordi det har foregått mye forskning på Veksthuset helt siden oppstarten i 1982 (se for eksempel Furuholmen 1987; Ravndal 1994; Thomassen 2001).

Beboerne på Huset er av begge kjønn, de er frivillig innlagt og de hadde en gjennomsnittsalder på 30 år da feltarbeidet ble gjennomført. Det er plass til 26 beboere. Alle må være rusfrie ved inntak. Det vil si at de fleste av beboerne har vært inne til avrusning ved andre institusjoner helt til de kan levere ”rene” urinprøver. Noen kommer direkte fra fengsel etter ferdig soning. Noen har også fått plass etter såkalt § 12 (soning i behandlingsinstitusjon) og soner fengselsstraff på Huset. De fleste har hatt kontakt med behandlingsapparatet tidligere og har lang erfaring som stoffbrukere.

Jeg var til stede som deltakende observatør på Huset i underkant av et år til sammen. Jeg kom og gikk som jeg ville, jeg bodde og arbeidet sammen med beboerne i kortere og lengre perioder om gangen. Jeg hadde mitt eget beboerrom der jeg sov. Min jobb besto i å gjøre det samme som de nyeste beboerne: Rydde, vaske, dekke på for måltider, lage mat, vaske opp, ordne med klesvask, drive med hagearbeid, vedlikehold av hus og liknende. Jeg mottok arbeidsoppgaver av beboeren som var arbeidsleder for det arbeidslaget jeg tilhørte. I tillegg var jeg med på organiserte aktiviteter av mer eller mindre formell art, som individualsamtaler, terapigrupper, ulike møter, turer, fester for venner og familie, kino og liknende.

Ekspedisjonen er Husets hjerte og det formelle og geografiske sentrum. Det er hit de nye beboerne kommer i det de stiger inn i Huset. Det er en høy skranke der det alltid sitter en beboer eller to. Beboeren som er ”arbeidsleder” i ekspedisjonen har ansvar for å ha oversikt over hva som foregår på Huset og være bindeledd mellom ansatte og beboere. Jeg meldte fra til arbeidsleder i ekspedisjonen når jeg skulle være på Huset og når jeg dro hjem. Det var også hos vedkommende jeg henvendte meg om jeg trengte noe.²

Min studie er klientsentrert i den forstand at jeg ikke har vært opptatt av ansattes forståelse eller perspektiv. Så mitt blikk er ensrettet og skjevt, jeg har heller ikke lagt an på noe annet, det er planlagt og villet. Det vil ikke si at jeg ikke har lagt merke til ansattes tilstedeværelse. Men jeg har ikke vært konsentrert om deres opplevelser eller tolkninger. Jeg har heller ikke vært ute etter å evaluere deres virksomhet.

Det hendte jeg pratet med personalet, men da var det alltid en beboer med. Det har vært viktig for meg å holde en markert avstand til personalkulturen. Jeg anser denne ensrettingen som et gode, og som sentral for hvordan feltarbeidet mitt utviklet seg. De samme ansatte er både terapeuter og voktere med sanksjonsmuligheter. Jeg ønsket å komme så nær beboervirkeligheten som mulig, og ser distansen til personalet som en nødvendig forutsetning for dette. Mitt ensrettete klientperspektiv har trolig bidratt til at jeg har unngått en del av de vanskelighetene Løchen (1984:37) viser til. Jeg har i mindre grad opplevd å bli trukket mellom interessekonflikter der ansatte står på den ene siden og beboerne på den andre. Jeg har ikke skiftevis blitt oppfattet som "en av de andre" og "en av dem," slik Løchen ble. Han oppholdt seg både blant ansatte og pasienter, og hadde på seg hvit frakk i en periode. Goffman (1961) kom inn på det psykiatriske sykehuset som "ansatt" idrettsinstruktør. Han hadde dermed også en noe dobbelt forskerrolle, selv om han var mest blant pasientene og ikke hadde nøkler, slik de andre ansatte hadde. Jeg ser slike dobbeltroller som problematiske, både for forholdet til egen forskerrolle og for relasjonen til forskningsdeltakere, når disse er pasienter eller klienter.

Med hensyn til mitt feltarbeid har jeg opplevd det som en nødvendig befrielse bare å skulle forholde meg til den ene parten. Det så ut til å være utslagsgivende for beboerne at jeg hadde såpass klart definert forskerrolle der jeg ikke skulle gå inn som "ansatt," men som en deltaker på beboernivå, med den forskjellen at jeg hadde andre hensikter med oppholdet enn de beboerne hadde. Jeg fikk stadig kommentarer fra beboerne om dette. – *Kom her'a! Jeg trenger noen i oppvaska ... he he, nei da – jeg bare kodd!* var det første jeg fikk høre da jeg kom for å starte opp feltarbeidet mitt. Selv var jeg glad for å ha noe å gjøre. Det passet fint å vaske opp. Jeg tok det som et velkomsttegn. Beboerne ga uttrykk for stor overraskelse over at jeg bare skulle være sammen med og snakke med dem, og ikke med personalet. Denne forbauselsen ville kanskje vært mindre om jeg hadde vært ung, i alle fall yngre. Jeg var over 40 år da feltarbeidet begynte. Trolig har jeg brutt med beboernes forventninger

av hva damer på min alder gjør, og kanskje fremfor alt hva de ikke gjør. Jeg har grunn til å tro at dette var et brudd av det gode, at jeg fikk lettere innpass og ble holdt for å være troverdig.

Det synes klart for meg at jeg fikk innsikt i bevegende sider ved hverdagslivet på Huset fordi jeg bodde og arbeidet sammen med beboerne over tid. Det var dem jeg trengte bekreftelse fra, både for å "komme inn" og for å bøte på ensomhet i felten. Jeg hadde ikke noe med ansatte å gjøre, og kunne derved ikke få det samme fra dem. Fordi jeg verken var ansatt eller beboer og fordi det ikke var andre forskere der, hadde jeg på sett og vis en fattig identitet på Huset. Kjell gjorde den rikere ved sin henvendelse til meg da han fant kaffeposen.

Rike alminneligheter

Alminnelig hverdagssnakk kan altså være slik at folk kan beveges, emosjonelt og mentalt, slik at de kommer til et annet, og fortrinnsvis "bedre" sted; de kan endre eller legge til nye narrativer. Deres selvbiografi endres. Det gjør slikt snakk til noe viktig. I tillegg er det mye av alminnelig snakk, hvilket forsterker det betydningsfulle ved det. Det er altså gode grunner til å interessere seg for uanselig snakk.

Jeg skriver om noe som er allmenngyldig selv om det empiriske materialet er hentet fra en behandlingsinstitusjon. Det som er fint med institusjoner som Huset, er at det er et samfunn i miniformat, der det sosiale livet er satt på spissen. Det sosiale samværet utøves innenfor rammer som gjør det forholdsvis lett tilgjengelig for en forsker. Beboerne fremsto som alltid tilstedeværende og oppmerksomme observatører. De var dyktige til å fange opp ulike ting som foregikk i ulike situasjoner og mellom ulike mennesker. Noen vil si på grensen til paranoide. De har svært lang trening og er sannsynligvis spesielt observante fordi det har vært nødvendig for dem for å fungere "ute." Som en av dem sa:

- Ikke sant, du har jo rimelig gode antenner på å fange opp stemninger og hva som ligger i lufta og ... det er klart vi *ser*, vi er jo eksperter på å se, skjønne åssen folk tenker, åssen de føler og alt, det har vi vært nødt til.

Det er noe annet å finne mening i den sosiale og kulturelle konteksten på Huset, som er svært forskjellig fra den de var vant til. Det er en tendens til at beboerne

fanger opp og blir sterkt berørt av det (for andre) selvfølgelige, det implisitte. Dette forholdet kan ha å gjøre med at beboerne har det som kan kalles "skrinne identiteter" eller "skjøre selv" (Album 1996). Beboerne har så å si lagt igjen mes-teparten av sin identitet ute som et ledd i endringsarbeidet. De er med andre ord på leting etter noe eller noen som kan si dem "hvem de er."

Jeg støtter meg til et identitetsbegrep som ligger nær opp til det som skisseres av Goffman (1982:84) når han skriver: "(...) the individual must rely on others to complete the picture of him of which he himself is allowed to paint only certain parts." Selvet³ forstås her som en dynamisk størrelse som blir til og utvikles gjennom egen refleksjon og i virksomhet med viktige andre. Ifølge beboerne er disse viktige andre, stab. Beboerne er tilsynelatende så sultne på identitetstegn at de merker seg det umerkelige i pratesituasjoner, tegn som gjør dem til noen andre enn uverdige narkomane. Goffman (1982) skriver om hvordan selvet både er ens eget produkt, i den forstand at vi velger hvordan vi presenterer oss selv overfor andre *og* et resultat av samhandling med andre der vi mottar symbolske meldinger eller tegn om hvem vi er. Det passer godt til den "omvendte" stemplingsprosessen jeg introduserer om litt.

På liknende måte som Durkheim (1965) ser Goffman selvet som et hellig objekt, men hos Goffman dyrkes selvene som noe hellig gjennom utallige, små og hverdagslige samhandlingssituasjoner. Dette gjør hverdagslig prat, som den mellom stab og beboere, til symbolske handlinger med et rituelt særpreg. I et av sine essay skriver Goffman at han bruker en:

(...) double definition of self: the self as an image pieced together from the expressive implications of the full flow of events in an undertaking; and the self as a kind of player in a ritual game (...) (Goffman 1982:31).

Jeg forstår slik at det ikke er snakk om et enten-eller men både-og. Jeg leser imidlertid den siste som en mer dynamisk definisjon enn den første. Ifølge Goffman (ibid.) har vi en tendens til å bruke og ta til oss tegn og symboler som formidler meldinger om selvene og avslører hvem vi er. Det innebærer, som jeg har vært inne på, at kommunikasjon mellom mennesker er kommunikasjon om identiteter.

Gode stemplinger og besværlige stemplinger

Goffman videreutvikler Cooleys (1902) og Meads (1962) ideer om selvet som produkter av sosial samhandling. Det innebærer at vi kan se fellestrekk hos Goffman (1966; 1992) og Becker (1997) i dette. De har begge felles aner i Cooley og Mead. I Meads (1962) utlegninger om selvet kan det leses en stemplingstankegang: Individuer *blir* mennesker gjennom å "se seg selv gjennom andres øyne." Beckers stemplingsteori er motsatt av Meads. Den stempingsprosessen jeg studerer har altså ikke alltid gått i den retningen Becker skriver om.

Alle de fire forfatterne over har bidratt med sosialiseringsmodeller. Cooley og Mead skriver om hvordan menneskets selv dannes gjennom primær sosialisering, mens Becker og Goffman presenterer selvet som resultat av sekundær sosialisering, selv om Becker er mer en *relasjonist* der Goffman er en *situasjonist*. Begge forstår selvet som mangfoldig, som kan skapes og omskapes – det kan resosialiseres. Asplund, som jeg kommer til senere, kan også plasseres innenfor den samme sosialiseringsmodellen.

Beckers (1997) stemplingsteori kan altså knyttes til en interaksjonistisk tradisjon, og er mye brukt som et perspektiv på avvik og avvikere som sosiale konstruksjoner. Den er likevel ikke et eksempel på en sosialiseringsmodell som bare gjelder i forbindelse med avvik. Imidlertid er stoffmisbrukere folk som lett lar seg stemple som avvikere i Beckers betydning. Han skriver (hans utheving):

(...) social groups create deviance by making the rules whose infraction constitutes deviance, and by applying those rules to particular people and labeling them as outsiders (Becker 1997:9).

Becker skriver om hvordan en blir en outsider, mens jeg følger en annen gren av samme tradisjon og skriver om hvordan en blir en insider. Jeg ser det som samme, stemplende prosess, men med omvendt, og "positiv" karriereretning.

Ansatte fremsto som viktige andre i beboernes identitetsprosjekt. Det var ansatte som hadde autorisasjon som stemplere og som kunne erklære beboerne, gang på gang, som "insiders." Stempelet ble: *-Du er en av oss* (normal, verdig). Stemplingen foregikk i det uformelle samværet, der det ble formidlet mektige tegn om nye, alternative selv som etter hvert ble addert opp og "satte seg" og derved antok en varig karakter.

I likhet med Goffman ser jeg all interaksjon som rik på mening i den forstand at samhandling formidler symbolske meldinger om selvene, om hvem vi er for hverandre. Meldingene, tegnene som blir sendt, blir fortolket av mottakeren i ulike kontekster. Goffman (1982:91) skriver: "The gestures which we sometimes call empty are perhaps in fact the fullest things of all". Utsnittene fra beboerfortellingene jeg har trukket fram nedenfor er illustrasjoner av slike rike tomheter, nemlig de som er fulle av mening; verdifulle situasjoner som framstår som innholdsløse. Det er de som likevel, og nettopp derfor er slik at de lyser opp verden. Som vi skal se, ble selv det minste lille hint om den Andres erkjennelse av egen tilstedeværelse, tolket som kraftfulle signaler om verdighet. Knut (en beboer) fortalte om en ansatt som ofte inviterte på en røyk ute på røyketrappa:

- Hun må like å slå av en prat med meg? *Kom her, nå skal vi røyke!* sier hun. Hun må like å slå av en prat ...så hyggelig'a! Fra en *stab* (ansatt, min anm.), liksom!

Denne ansatte kunne godt ha valgt å ta røyken sin et annet sted, enten alene i fred og ro, eller med en kollega. Knut ble gjort til en som en representant for personalet har lyst til å ta en røyk med, han fikk et tegn om å være "av samme slag" som de Andre, de normale og verdige. Det kan sees som et ledd i den omvendte stemplingsprosessen. Det kan være mange slike stemplinger.

Nettopp slike motsetninger som ligger i det siste Goffman-sitatet over, preger det jeg skriver om videre. Vi har trolig til felles å se det vakre i det alminnelige og uanselige, i det som stort sett blir tatt for gitt. Det alminnelige (for de fleste andre) blir her en berørende bemerkelsesverdighet. Slik var det også i kaffeposehistorien. Folk kan altså bevegges emosjonelt, selvbiografisk og mentalt av alminneligheter.

Goffman (1982) skriver som om det er vakkert når prat følger et mer eller mindre fastlagt mønster. Men i møtet med mitt empiriske materiale kommer det fram at det perspektivet er utilstrekkelig. Jeg skriver om hvordan prat kan bli vakkert ved å fravike eller utfordre normer, regler og forventninger om hvordan den skal eller bør foregå.

Det usagte sagte

Hver morgen før morgenmøtet på Huset satt beboerne og jeg på røyketrappa. Det var på det tidspunktet personalet kom på jobb. Denne dagen kom Harald (lederen på Huset) bort. Han hilste og så svært blid og opplagt ut, satte fra seg veska si, lente seg mot rekkverket vis à vis Kjell og Terje som satt på en benk, og tente seg en røyk. Han var mer formelt antrukket enn vanlig. Kjell så på han med et nysgjerrig blikk og sa: *Du har dressa deg opp, Harald, skal du på besøk i dag?* Harald svarte: *Jeg får besøk i dag, jeg skal i møte med dem som bestemmer over økonomien til beboerne. Klær har jo mye å si i forhold til hva man får til*, mens han lente seg fram mot Kjell, smilte og myste med øynene. De humret og lo av dette uten at jeg skjønnte hva det dreide seg om. Praten mellom dem illustrerer det jeg kaller ”avanserte kjærtegn” – ”kødding,” noe som ikke er umiddelbart tydelige som et kjærlighetstegn, som ofte har en barsk innpakning, men som erklærer situasjonelt likeverd for de innforståtte.

Harald avgir tegn til beboerne om at de var inkludert i et område av hans private sfære og at de var betydningsfulle fordi han tydeligvis hadde tenkt på dem den morgenen mens han kledde på seg. Det gir en annen mening enn om han hadde lest noen papirer for å forberede seg til samme møte. Beboerne får bekreftet at de har etterlatt et ”inntrykk” hos Harald. Den relasjonelle nærheten mellom dem gjenspeiles i stemningen, som er preget av humor, varme og gjensidighet. De står tett sammen, de ser på hverandre, humrer og veksler blikk, de gestikulerer, tenner røyken til hverandre og henter kaffekopper til hverandre.

Harald kunne tatt røyken sin et annet sted og hastet inn på kontoret sitt etter et kort ”hei,” men ble stående ”uten grunn”. Beboerne profiterer på denne frivilligheten, i tillegg til at det sannsynligvis oppleves godt å være en som sjefen har lyst til å slå av en prat og ta en røyk med. *Jeg hører han snakker til oss sånn som han snakker til alle andre*, sa John.

Til tross for slike situasjoners uanselighet blir de hendelser som ifølge beboerne har stor betydning. Det er nettopp hverdagsligheten som gjør noen situasjoner spesielle. Slike situasjoner forstås som et brudd med det forventede og med de formelle sosiale posisjonene på Huset. Haralds deltakelse framstår som autentisk og ikke som et utslag av plikt. Det innebærer at de symbolske meldingene om selvene får gyldighet som gode stempler. Slik kan vi si at det utløses og opprettholdes en stemplingsprosess med omvendt karriereretning enn den vi ser hos Becker (1997); en meadsk stempling der

beboerne har en tendens til å ta til seg det selv som blir tilskrevet av viktige andre og gjøre det til sitt. Jeg understreker at det ikke er et poeng om det var "ektefølt" og "autentisk" fra ansattes side. Det kan vi ikke vite noe om. Det grunnleggende er at det tolkes slik av beboeren.

De som kommer inn i spiserommet på Huset når det er måltider, vil stort sett få se at de ansatte sitter ved det ene bordet og beboerne ved de andre. Stemningen kan variere mye, fra stille dysterhet til munter høylytthet. Det er ikke vanlig å snakke personlig følelsessnakk. Ifølge beboerne heter det seg at slike ting hører hjemme i grupper eller terapisamtaler. Det er et ideal å få matpraten til å dreie seg om hverdagslige temaer, slike som fortrinnsvis er lite ladet. Martin, en beboer, ble tydelig berørt da han fortalte meg hva Siri (ansatt) hadde sagt, og spesielt måten hun var på under en lunsj. Det kom til et brudd med de vanlige situasjonene i lunsjrammen, der situasjonen plutselig endret karakter for et kort øyeblikk:

– Sånn som hun Siri, når hun kom bort til meg og sa at, etter at jeg hadde sprekt, og sånn.... jeg har et par ting som er ganske store problemer for meg som jeg ikke har fått ordna opp i enda, så sa hun: "*Jeg har tenkt ganske mye på deg i det siste, Martin. Åssen.... ja, jeg har tenkt mye på deg.*" Når hun sier sånt et par tre ganger, det.... det husker jeg, jeg ser bildet i ansiktet mitt; da sto hun foran meg, ved kaffetrakteren og helte kaffe og kikket på meg og da sa hun det. ... Og da kikket hun på meg, og da mente hun det, altså. Når sånt sitter i magan – åoooff – ja, det *når* inn, altså ... Ja.

Dette møtet hadde funnet sted for lenge siden. Martin ble fremdeles tydelig berørt av å fortelle om det. Vi kan si at Siri skiller en "footing;" en nærhets-footing, ut fra de andre i lunsjrammen. Goffman introduserer dette uoversettelige begrepet i *Forms of Talk* (1981). Jeg synes det er et godt begrep, for det sier noe om kraften i brudd, der det plutselig oppstår en ny "mikroramme" i rammen, så å si. Goffman (1981) beskriver hva han legger i "footing" ved å vise til en omtale i *The Evening Bulletin* i 1973: President Nixon skal undertegne et dokument og pressen er til stede i Det ovale rommet. Etter den høytidelige undertegnelsen reiser Nixon seg fra skrivebordet og kommenterer på en ertende måte antrekket og utseendet til en av de kvinnelige journalistene. Han kaller henne ved fornavn, bruker en munter stemme og får henne til og med til å snu seg rundt, så han og alle de andre kan se hvor fin hun er, "til tross for" at hun har bukser på seg. Nixon ber henne, med et stort smil, om å gå over til skjørt. Opptrinnet endte opp i mye latter og munter-

het blant de tilstedeværende etter denne kommentaren. Som lesere tar vi det for gitt at journalisten som var foranledningen for all denne munterhet, ikke fant opptrinnet fornøylig. Journalisten kunne sikkert si til seg selv at Nixon er en tåpelig mann og ta til motmæle, men det er rimeligvis vanskelig å gjøre, når mannen er USAs president, og alle ler i tillegg. Det skjer et plutselig skifte fra en footing til en annen, eller fra en situasjon til en ny situasjon i den samme rammen. Skiftet signaliseres ved at Nixon reiser seg, endrer kroppsholdning, tonefall og ansiktsuttrykk og retter oppmerksomheten et annet sted enn det han hadde før.

Som rammer er footinger hos Goffman (1981) kulturelt definerte enheter som deltakerne i det sosiale livet kjenner og kan ta i bruk. Svært små tegn kan få fram en ny situasjon; et blikk, skifte av oppmerksomhet fra en større samling mennesker til en spesiell person, et spesielt tonefall midt i en prat. Det er det som skjer under lunsjhistorien, og som bidrar til det emosjonelle trykket. Det kommer til et plutselig brudd med det forutsagte. Igjen ser vi et eksempel på den fruktbare flertydigheten hos Goffman. Footingbegrepet kan brukes både for å beskrive en degraderende situasjon og en situasjon som kan være oppbyggelig. Begge deler framstår som emosjonelt berørende for den som blir gjenstand for skiftet. Det er bruddet og det emosjonelle aspektet som gjør at det som kommuniseres "slår inn" og "virker" både for Martin og journalisten. Det samme kan vi si om kaffeposesituasjonen, Harald og Kjells prat på trappa og personaldamens invitasjon på en røyk. Hadde ikke henholdsvis beboerne, journalisten og jeg blitt berørt av situasjonen, hadde vi knapt registrert og reflektert over det som foregikk. Det hadde ikke hatt noen gyldighet.

Goffman (1982:90,114-115) skriver at regler for atferd binder folk sammen, og at brudd på reglene kan føre til fremmedgjøring og sammenbrudd i kommunikasjonssituasjoner. Det er ikke regler for god eller forventet oppførsel som gjør møtet ved kaffetrakteren til noe spesielt. Det er heller brudd på slike regler. Det er ikke vanlig at ansatte tar opp følelsesmessige forhold vedrørende beboere under lunsjen. Dessuten er det heller ikke dagligdags at ansatte forteller en beboer at de har tenkt mye på dem og vært bekymra. Martin sier at Siri *mente* det hun sa. Det kan han selvfølgelig ikke vite noe om, objektivt sett. Jeg vil understreke at det heller ikke er poenget her. Poenget er at Martin tydeligvis *opplevde* henne som uforstilt. Det er registrering av brudd, av Siris og egen følelsesmessig reaksjon, av Siris blikk, kroppsspråk, stemmeleie, stemmestyrke, som gjør at Martin kan trekke slutningen

om at Siri mener det hun sier og at det ikke er et uttrykk for yrkesrelatert plikt. Det hun kommuniserer til ham tolkes som noe autentisk. Som John sa: – *Det er bare der... jeg kjenner det bare, jeg merker det når han (ansatt) prater med meg og sånn (...) at det er ikke noe dem sier bare fordi det er jobben dems.* Det at beboerne ”kjenner” at de blir berørt, blir tolket som et tegn på sannhet.

Både i situasjonen i Det hvite hus og under lunsjen ved kaffetrakteren er det mektige folk som gjør den Andre til noen: Nixon får journalisten til å gå fra å være kompetent skribent til å bli en søt og rampete, men litt dum jente som alle ler av. Martin går fra å være en av mange håpløse stoffmisbrukere til en som har betydning for en ansatt. Begge blir tilsynelatende like berørt, men med motsatt fortegn. Fortellingene fra Huset er illustrasjoner av det Asplund (1992:11) beskriver som ”sosial responsivitet,” en motsats til likegyldighet; ”asosial responsløshet”. Asplund skriver at den sosiale responsiviteten kan være både lys og mørk; det sosialt responsive mennesket kan være både inntagende, som Siri, og motbydelig, som Nixon. Poenget er at det responderes på hverandres tilstedeværelse. – *Jeg har mye godhet for dem i dag, som tok meg hardest, fordi de brydde seg,* sa en av de jeg intervjuet i selvhjelpsgruppa. Ansattes sinne var en av flere gode indikatorer for beboerne på at de hadde betydning for personalet ut over det å være et nummer i rekka av rusmisbrukere.

Den emosjonelle betydningen av alminnelige hverdagsligheter er et eksempel på den nærmest motsetningsfylte flertydigheten hos Goffman. Den blir framtrædende når vi tenker oss reaksjonen til den kvinnelige journalisten hos Nixon. Det samme skjer i historiene fra Huset, bare motsatt. Jeg kommer tettere på det empiriske materialet mitt gjennom Goffmans mer situasjonistiske footingbegrep enn jeg gjør med den tidligere og mer durkheimianske Goffman i *Interaction Ritual* (1982). Mine data om det kjærlighetsbærende kommer ofte i form av brudd eller omkast av det forventede. I all sin mangfoldighet ser Goffman ut til å være mest opptatt av problematiske sider ved slike forhold. Jeg ønsker å vise andre og ”gode” sider ved brudd.

Helliggjørende uhøflighet

Martin fortalte fra en tur med en ansatt (Sivert) på en dag da Sivert hadde fri. Martin hadde vært ved Huset lenge nok til å ha tillatelse til å dra ut alene. Han skulle til et fiskevann i hjemtrakten. De to skulle være borte hele

dagen og de hadde glemt å ta med mat. Martin hadde foreslått at de kunne spise noe hjemme hos ham:

– Han ville være med meg ut og *fiske*!! På *fritida* si!! Han var med meg hjem, og sånn som han var hjemme hos meg og ... jeg ba han inn på pølser og kaffe og sånt noe, og han *var* der, det var ... han oppførte seg ... det var så åkei! (Martin ler mens han forteller til meg.) Han var ikke der og var så veldig stram i maska og: '*her er det en som er staben*', altså, han var bare ...: '*Ska' vi eta snart, ska' vi dra snart?*' ... det var akkurat som å ha med seg en kompis ... jeg synes at der var så bra, jeg, at jeg merka at jeg var annerledes den dagen der, når vi var sammen!

Det er uvanlig at ansatte blir med klienter på aktiviteter utenom arbeidstid. Ofte er det ikke vel ansett å gjøre det heller. Jeg skal ikke diskutere det her. Det at ansatte vil være med på noe uten å "måtte" det, kan i seg selv være et kraftfullt tegn om likhet og likeverd. Det som tilsynelatende likevel gjorde størst inntrykk på Martin, var Siverts kommentar om å spise. Det virker ikke særlig høflig å spørre: *Ska' vi eta snart?* når man skal være gjest. Det var som om Martin fikk understreket det røffe, men nære, i uttalelsen ved å male den folkelige dialekten ut med bred pensel. Vennskap og nærhet kan erklæres gjennom uhøflighet (Album 1995). To personer som er fremmede og distanserte for hverandre, ville ikke engang tatt opp det å skulle spise hos den andre. Det ville trolig blitt tolket som frekt og påtrengende. I det minste ville forespørselen bli pakket behørig inn i høflighetsfraser.

Kamerater kan være småfrekke med hverandre. Det kan til og med være nødvendig å vise fram en slik frimodighet. Martin har tydeligvis erfaring fra kompisforhold, slik at han kunne tolke utsagnet til Sivert som et nærhetsuttrykk. Vi kan si at de to gjør prat på goffmaniansk vis, slik gode pratere skal. De følger regler for kompisprat. Men Martin og Sivert var ikke kompisar i vanlig forstand, de var klient og ansatt, der den ansatte i tillegg er definert som vokter med sanksjonsmuligheter. Han kan inndra privilegier og skrive ut beboere. Siverts kommentar representerer et brudd med forventet "profesjonell" atferd. Med bruddet bygges den goffmanianske broen (i innlednings-sitatet) mellom dem og de blir like; "av samme slag," om enn bare for et øyeblikk. Med bruddet kommer situasjonen som erklærer Martin som kompisaktig og nær. Han får definert en identitet som verdig av en som har autorisasjon til å gjøre det. Han kan nærme seg et selv som vanlig mann gjennom en "omvendt" stemplingsprosess. Uten bruddene jeg har trukket fram, ville

fisketuren vært en annen, og eventuelle tegn på likeverd ville ikke hatt samme validitet.

Martin og Siverts fisketur hadde vart i mange timer. De hadde nokså sikkert snakket mye snakk av typen som har en erklært terapeutisk verdi, for eksempel "mannsgruppesnakk", selv om (og kanskje derfor) det foregikk på tur. Men kommentaren: *Ska' vi eta, eller?* er det Martin forteller om som viktig for ham. Han viser til fulle en god illustrasjon på en goffmaniansk "empty gesture." Fortellingene ovenfor viser hvordan møter mellom mennesker kan bli slik at verden lyses opp ved at man erklæres som nær og sidestilt den Andre.

Goffman (1982:85-87) skriver om profanering av selvet som ulike måter å behandle folk uten verdighet på ved å bruke nedsettende tale eller på andre måter å degradere dem. Situasjonen med uhøfligheten på fisketuren illustrerer hvordan et profanert selv (gjennom degraderingen som avviker) kan gjøres hellig (verdig). Det skjer ved at beboeren blir utsatt for det som i andre sammenhenger vil være en uhøflighet, og i sterk form, en profanering. Martin erklæres som lik den Andre og derved også som verdig. Han får et annet selv enn han vanligvis har på Huset. Normer som regulerer samvær mellom ansatt og klient vil til sammenlikning ofte dyrke klientselvet (mindre verdig) som det hellige. Slik markeres distanse og forskjeller i verdighet gjennom normer for atferd. Martin blir en av de Andre, de kompetente, edrue og normale på fisketuren. Det å fastslå en slik identitet kan han ikke gjøre selv. Det må gjøres av mektige representanter for de Andre, slik ansatte kan være. Det samme blir svært tydelig om vi går tilbake til min rolle som forsker. Jeg kunne ikke selv slå fast at jeg er "en av beboerne." Om jeg hadde forsøkt det, ville trolig det motsatte skjedd. Men jeg ble inkludert i deres fellesskap gjennom blant annet Kjells (beboerens) henvendelse da han fant kaffeposen.

Her er Goffman og jeg nokså samstemte helt til mitt empiriske materiale konfronterer Goffmans teori med prinsippet om umiddelbarhet, noe som jeg knytter mer til brudd enn forpliktelse. I tillegg ser jeg det sterke emosjonelle aspektet som viktig, noe som Goffman tilsynelatende er lite opptatt av. "Tilsynelatende," for han nevner det i innledningssitatet, men forlater det der.

Det uhøflige er det som helliggjør selvet i situasjonen. Det er frekkeheden, det tilsynelatende umiddelbare, som løfter opp. Sivert (som har makt til å gjøre det) definerer en situasjon som bryter med den normbestemte terapi-rammen. Det er det samme som skjer, om enn på en mer poetisk måte i

lunsjmøtet ved kaffetrakteren. Fisketuren er til sammenlikning heller pro-saisk. Det er lettere å se kaffetraktermøtet som en vakker situasjon, som noe som kan lyse opp tilværelsen for beboeren. Der går ikke helliggjøringen av selvet veien om frekktet, slik det gjør i fisketurhistorien. Men det er like fullt brudd med regler for forventet stabsatferd. Alle framstår de som identitets-konstruerende situasjoner eller footinger som ledd i det jeg ser som en "omvendt," eller mer "opprinnelig" stemplingsprosess.

Det er ikke det som først framtrer som vakkert, det poetiske, som er essensen i fortellingene, det er at det kommer noe i tillegg.⁴ Det kommer til noe ved bruddet som plutselig oppstår. Og det har noe ved seg som gjør at budskapet oppleves autentisk. Det blir troverdig. *Det når inn, det sitter*, som Knut sa. Det er som om beboernes egne følelsmessige reaksjoner – at de kjenner seg beveget – bidrar til at det som formidles tolkes som sant. Da er det ikke lenger relevant å reflektere over om den Andre kan ha ment det, eller ikke. *Jeg kjenner det bare*, som John sa. Det er som en egen logikk: "Jeg berøres, altså er det sant det som sies." Disse situasjonene er av en slik art at den minst mektige (beboeren) så å si beveges over til et annet sted, både emosjonelt, mentalt og i sin egen selvbiografi. Ifølge beboerne hadde slike situasjoner et kraftfullt terapeutisk potensial i det at de gjorde at de fikk tro på seg selv og håp om at de kunne klare å "jobbe for" å leve rusfritt.

Om vi vender tilbake til innledningssitatet, ser det ut til at poenget til Goffman er om praterne gjør snakkingen på en "riktig" måte for at den skal kunne lyse opp verden for praterne. Et spørsmål som kan stilles, er om det er tilstrekkelig at man gjør det "riktig," om praterne for eksempel justerer seg i forhold til hverandre. Et annet er om normer, implisitte eller eksplisitte, kan stå i veien for at samvær kan oppleves som et kjærlighetsuttrykk. Det er like mye *brudd* på normer som regulerer prat mellom klient og ansatt som ser ut til å utgjøre det emosjonelle trykket i situasjonene jeg har presentert. Det er som om ansatt-klient-relasjonen bryter sammen, og de blir noen andre overfor hverandre for et øyeblikk.

Regler – brudd

I *Det sociala livets elementära former* har Asplund (1992) skrevet om hvordan folk fremmedgjøres for hverandre når rolletenkning preger relasjonen mellom dem. Det er ikke plass til en grundig diskusjon av forskjellen mellom

Asplunds og Goffmans rollebegrep her. Jeg mener vi kan si Asplund bruker begrepet på en litt sleivete måte. Ikke dermed sagt at han skriver mot Goffman. Asplunds rollebegrep viser til distanserende relasjoner der deltakerne erklæres som forskjellige fra hverandre. Det er relasjoner der deltakerne, ifølge Asplund, ikke berører hverandre. Han hevder at slike relasjoner er preget av en abstrakt sosialitet der man ser den andre som et abstrakt samfunns-individ, ikke som en konkret person (Asplund 1992:170–173). Ifølge Asplund gjelder dette blant annet i mange av hjelperyrkene (for eksempel sosialarbeider, terapeut).

Abstrakt sosialitet er motsatsen til den sosiale responsiviteten jeg nevnte tidligere, der deltakerne (vekselvis) responderer på hverandres initiativ. Det ligger nært opptil Goffman-sitatet i innledningen til artikkelen. I den sosiale responsiviteten vekker folk gjenklang hos hverandre, de berører og berøres. Den dreier seg med andre ord om det motsatte av likegyldighet og forstillelse. Fremdeles ligger vi nær Goffman. Han skriver jo tross alt at prat kan bli en type kjærlighet som kan lyse opp verden. Men ifølge Asplund krever den sosiale responsiviteten frigjøring fra regler og formalisering av handlinger, det vil at den krever umiddelbarhet:

(...) en social responsivitet som är tyglad och formaliserad kan inte längre betraktas som social responsivitet. Ett beteende som till punkt och pricka följer ett protokoll är naturligtvis inget informellt beteende. Den sociala responsiviteten kännetecknas av regelbrott och improvisationer (Asplund 1992:16–17).

Han har altså, paradoksalt nok, en norm som sier at sosial responsivitet må være umiddelbar. Her har tilsynelatende Asplund og Goffman en felles norm om spontanitet. Det ser ut til at beboernes samhandlingsteorier faller sammen med tanker hos Asplund og Goffman. Poenget er ikke at det som foregår er ”godt,” men at det responderes (svares) og at responsen ikke avsløres som spill for galleriet. Normen krever umiddelbarhet. Hvis ikke, går samhandlingen over til å være asosial responsløshet, og den kan ikke berøre. I den asosiale responsløsheten ser folk hverandre som abstrakte samfunnsindivid, som asplundske ”rolleinnehavere.”

Ifølge beboerne gjør den følelsesmessige ladningen som ligger i historiene deres at de fremdeles kjenner hvordan det var. Identitetstegnene de fikk fra personalet har en virkning langt ut over situasjonene. Der sammenfaller de med Goffman; de må få disse tegnene av viktige Andre, av folk som har

autorisasjon til å erklære deres identitet. Men de må formidles i møter som er preget av en stabs mentale og emosjonelle tilstedeværelse. Den framtrer øyensynlig tydeligst og mest troverdig i hverdagslig prat. Slik framstår slikt prat som viktige identitetskonstruerende situasjoner. De har tilsynelatende stor kraft ved å formidle symbolske meldinger om å være noe godt, verdig, eller *en annen enn en drittsekk*, som Kjell sa. Situasjonene går inn som deler av en ny selvbiografi. Sagt med Giddens (1991) vil slike episoder inngå som en del av det kontinuum det refleksive selv har som prosjekt. Sagt med Becker (1997), bare omvendt, vil beboerne, avvikerne, stemples som vanlige folk. I min tolkning av beboernes refleksjoner rundt samvær med ansatte, er det nettopp det alminnelige og umiddelbare som framstår som et viktig aspekt i prosessen for å tilegne seg en identitet som edru. Det er det alminnelige samværet vi deltar i som ser ut til å gi oss troverdige tegn om hvem vi er. Slikt samvær ser ut til å ha et større erklærings- eller stemplingspotensial med hensyn til å slå fast gode identiteter enn samvær som har noe mer formelt over seg.

Alminnelighetens spesiale

Jeg har ønsket å nyansere Goffmans bilde av hva som foregår i alminnelige snakkesituasjoner. Vi har sett at hverdagslig, uformell prat mellom stab og beboere er situasjoner der selvet kan dyrkes som noe hellig og framtre som noe verdig, selv om situasjonene kan ha noe profanerende over seg. Et av funnene fra feltarbeidet mitt er at det alminnelige samværet mellom ansatte og beboere ser ut til å ha et potensial med hensyn til å bidra til nye, og gode, narrativer. Det er der, i det som ikke har noen erklært terapeutisk verdi, at ansatte og beboere kan bevege og bevegges og møtes i gjensidighet.⁵ Det er der de kan se hverandre som det Asplund kaller *konkrete personer* og ikke som abstrakte samfunnsindivider:

Abstrakta samhällsvarelser kan varken älska eller älskas, varken hata eller hatas. Man kan inte leva sig in i dem, hysa medkänsla med dem, etc. Där finns ingenting att älska, hata, leva sig inn i eller hysa medkänsla med (Asplund 1992:172).

Slik jeg forstår Asplund, hevder han at mennesket består av både en abstrakt og en konkret del. Den konkrete er mennesket av kjøtt og blod, det som kan

berøres og berøre i emosjonell forstand. Det abstrakte samfunnsindividet huser *rollen*, nærmest kopien av en selv – en abstraksjon, som bare kan elskes i billedlig forstand, som verken kan berøres eller berøre andre (Asplund 1992:172). I dette perspektivet vil både stoffmisbrukere som er lagt inn til behandling *og* behandlerne kunne framtre for hverandre som abstrakte individ; som innehavere av rollen som henholdsvis behandler og klient. Det er gjerne sett som et ideal å gå inn i ulike yrkesrelaterte roller. Men sett med et asplundsk blikk er slike roller med på å etablere en abstrakt sosialitet, en form for kontaktløshet i ytterste forstand. Det alminnelige, uformelle samværet både på Huset og ”ute” ser ut til å løse opp roller og slik legge til rette for at folk kan møtes som konkrete personer der man kan elske og elskes. Der vil man kunne si, med Asplund (1992:11-12), at deltakerne bedriver sosial responsivitet, ”en elementær form for sosialt liv”.

Innledningssitatet til denne artikkelen er hentet fra *Interaction Ritual* (1982). I Goffmans tittel ligger begrepet ”ritualer,” i Asplunds (1992) tittel ligger begrepet ”elementære.” *Ritualer* er ikke elementære i betydningen grunnleggende, forut for tenkning, slik jeg ser for meg at *det elementære* er. Ritualer er mer regelstyrt enn elementære, kanskje heller en formalisert videreutvikling av elementære former av sosialt liv. Det kan se ut som om brudd på regler for samvær gjør at deltakerne går tilbake til noe ”elementært.” De faller ut av den regelstyrte situasjonen og ikke ut i intet, men inn i en situasjon på tvers av regler. Det er som om enkelte situasjoner har øyeblikk av frihetlig tomhet over seg som avgir betydningsfulle autentisitetstegn. Kanskje er en slik ”ren” sosialitet (Asplund 1992) en grunnleggende menneskelig egenskap, der deltakerne er subjekter for hverandre, eller der de: *-bare er mennesker sammen*, som en beboer sa med ettertrykk.

Jeg har gjennomført et feltarbeid innenfor en behandlingsinstitusjon, et sted som blant annet preges av terapirelasjoner. Slike relasjoner er svært normbelagte og regelstyrte, noe som begrenser muligheten for at ansatte og klienter kan forholde seg til hverandre som konkrete personer i asplundsk forstand. Jeg tror ikke yrkesetiske regler er av det onde. Men kanskje er det slik at formalisering av samhandling også kan bidra til at deltakerne distanseres og fremmedgjøres overfor hverandre. I det empiriske materialet ligger det et motsetningsfylt krav om umiddelbarhet og autentisitet. Det er som om det er en tendens til at det dannes nye normsett. Det er ikke mitt poeng å lage nye normer, men å introdusere noen spenninger. Spenningene er merkbare for de innforståtte, men ikke alltid så lett tilgjengelige for beskrivelser.

Flertydigheten som preger det Goffman skriver, gjør at jeg synes han passer godt inn i tekster som dreier seg om "indre" forhold, så som følelser. Han har, som vi så i innledningssitatet, skrevet om kjærlighet, men ikke som et eksplisitt tema. Slik jeg ser det, er fortellingene fra Huset gode illustrasjoner av det Goffman (1982:116-117), lett omskrevet, betegner som: "A spark of light, not the more obvious kinds of love, that lights up the world." Han har ikke skrevet om det folk flest tenker på når det er snakk om kjærlighet. Det gjør heller ikke jeg. Det dreier seg ikke om de "selvsagte former for kjærlighet". Det dreier seg om forhold som ikke umiddelbart befinner seg innenfor rammen for vår oppmerksomhet fordi de er tilslørt som tatt-for-githeter. Men de er ikke mindre kjærlighetsfulle av den grunn.

Noter

1. Feltarbeidet er gjennomført i forbindelse med arbeidet med min hovedoppgave *Fortellinger om kjærlighet* og mitt doktorgradsprosjekt *Alminnelighetens potensial*. Dr.gradsprosjektet er finansiert av Norges forskningsråd og skal etter planen være ferdig høsten 2007. Både behandlingsinstitusjonen, beboerne og ansatte er anonymisert.
2. Jeg er svært takknemmelig for at jeg ble inkludert av beboerne på Huset. Jeg er også takknemmelig for at lederen og de ansatte ved Huset var raus nok til å la meg delta i dagliglivet der uten å legge verken begrensninger eller føringer på min tilstedeværelse og samhandling med beboerne.
3. Jeg vil ikke bruke plass her på å gjøre rede for hvordan (sosial) identitet og selv forholder seg til hverandre. Jeg nevner bare kort at jeg, ved det første viser til hvem man framstår som i ulike situasjoner. Identitet viser til noe som dermed er av en flyktig karakter. Selvet beskriver hvem man framstår som (eller oppfatter seg selv som) på tvers av situasjoner (Album 1996:129), altså noe mer fast, men ikke uforanderlig.
4. Jeg ønsker å presisere at "det gode" som det er snakk om her, må forstås i et vidt perspektiv. Kvaliteten på ansattes henvendelse ser ikke ut til å spille avgjørende rolle; det viktigste er at situasjonene er følelsesladet, at de bærer tegn på liv.
5. Som jeg har vært inne på, har jeg ikke forsøkt å forstå hvordan personalet oppfatter situasjonene det er snakk om. Poenget her har vært beboernes tolkninger, og ikke om deres tolkninger finner sitt gjensvar i ansattes forståelser. Jeg har likevel ingen grunn til å tro at personalets forståelse av situasjonene er grunnleggende forskjellig fra beboernes.

Litteratur

- Album, D. (1995) 'Hvordan går det med Goffman og Garfinkel? Teorier om samhandling ansikt til ansikt', *Sosiologisk tidsskrift* 4: 245–262.
- (1996) *Nære fremmede. Pasientkulturen i sykehus*. Otta: Tano.
- Asplund, J. (1992) *Det sociala livets elementära former*. 3. utgave. Göteborg: Bokforlaget Korpen.
- Becker, H. (1997) *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press. Simon & Schuster Inc.
- Cooley, C. H. (1902) *Human nature and the social order*. New York: Charles Scribner's sons.
- Durkheim, É. (1965) *The elementary forms of the religious life*. New York: The Free Press.
- Furuholmen, D. (1987) *Boka om Veksthuset*. Oslo: Cappelen i samarbeid med Veksthuset.
- Giddens, A. (1991) *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Goffman, E. (1961) *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. New York: First Anchor Books.
- (1966) *Behavior in public places: notes on the social organization of gatherings*. New York: Free Press.
- (1981) *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- (1982) *Interaction Ritual. Essays on Face-to-Face Behaviour*. New York: Pantheon Books.
- (1990) *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. London: Penguin Books.
- (1992) *Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatikk*. Ny utg. Oslo: Pax.
- Løchen, Y. (1984) *Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus* 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mathiesen, T. (1965) *The Defences of the Weak. A Sociological Study of a Norwegian Correctional Institution*. London: Tavistock.
- Mead, G. H. (1962) *Mind, Self & Society from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ravndal, E. (1994) *Drug abuse, psychopathology and treatment in a hierarchical therapeutic community: a prospective study*. Oslo: Department of Behavioural Sciences in Medicine, Medical Faculty, University of Oslo.

Skatvedt, A. (2001) 'Fortellinger om kjærlighet. Om kommunikasjon mellom ansatte og klienter på en institusjon for stoffmisbrukere.' *Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi*. Hovedfagsoppgave, Oslo: Universitetet i Oslo.

Thomassen, A. (2001) 'Endring gjennom ritualer: om produksjon av tro på individuell endring i et terapeutisk samfunn for stoffmisbrukere: en kultursosiologisk fortolkning av betingelser for radikalt individuelt endringsarbeid og sosial mobilitet gjennom behandlingsapparatet', *Sosiologisk årbok*, Oslo.

Sammendrag

Jeg tar for meg å beskrive alminnelige samhandlingssituasjoners "indre" karakter i denne artikkelen. I et feltarbeid ble jeg oppmerksom på hvordan enkelte, for meg svært hverdagslige, situasjoner kunne være svært berørende for folk. Feltarbeidet fant sted på en behandlingsinstitusjon for voksne stoffmisbrukere. Der framsto uformelt samvær med ansatte som emosjonelt berørende og identitetskonstruerende situasjoner med stor kraft for beboerne. Jeg analyserer situasjoner som, relativt sett, er trivielle, små og tilsynelatende grunne, svært alminnelige, til tider uanselige. Likevel, og kanskje nettopp derfor, har de noe ved seg som gjør at det som foregår der kan oppfattes som noe autentisk, noe umiddelbart og uforstilt. Jeg bruker datamaterialet i en analyse av det jeg kaller "kjærlighetsbærende samhandlingssituasjoner" (Skatvedt 2001). Jeg har funnet nyttige bidrag i så måte hos Erving Goffman og Johan Asplund. Jeg forsøker, ved hjelp av det empiriske materialet å skrive om det som Goffman antyder i innledningssitatet, men som han ikke utvikler videre: Kjærlighetsuttrykk i det alminnelige.